



ISSN 2181-6833

PEDAGOGIK MAHORAT

10

2023



PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

10-son (2023-yil, noyabr)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2023

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2023, № 10

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy

Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY‘ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Mas’ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti

Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti

Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori, dotsent

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jumaev Rustam G‘aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nurulloev Firuz No‘monjonovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Navruz-Zoda Layli Baxtiyorovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

№ 10, 2023

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 29 декабря 2016 года журнал включён в перечень изданий, рекомендованных для публикации научных результатов статей по направлениям «Педагогика» и «Психология».

Журнал основан в 2001 году.

Журнал выходит 12 раз в год.

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: 200117, Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор

Ответственный редактор: Сайфуллаева Нигора Закиралиевна – доктор философии педагогических наук (PhD)

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Навруз-заде Бахтиёр Нигматович, доктор экономических наук, профессор

Махмудов Мэлс Хасанович, доктор педагогических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Расулов Тулкин Хусенович, доктор физико-математических наук, профессор

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Андрюченко Елена Васильевна (Институт физико-математического, информационного и технологического образования НГПУ, Новосибирск, Россия)

Ромм Татьяна Александровна (Институт истории, гуманитарного, социального образования ФГБОУ ВО НГПУ, Новосибирск, Россия)

Чудакова Вера Петровна, кандидат психологических наук (Национальная академия педагогических наук Украины, Украина)

Хамроев Алижон Рузикулович, доктор педагогических наук (DSc), доцент

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоной Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Дурдиев Дурдимурад Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор

Чариев Иргаш Тураевич, доктор педагогических наук, профессор

Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор

Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук, профессор

Рузиева Дилноза Исомжоновна, доктор педагогических наук, профессор

Курбонова Гулноз Несматовна, доктор педагогических наук (DSc)00

Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор филологических наук, доцент

Назаров Акмал Мардонович, доктор философии психологических наук (PhD), доцент

Жумаев Рустам Ганиевич, доктор философии политических наук (PhD), доцент

Нуруллоев Фируз Нумонжонович, доктор философии педагогических наук (PhD)

Навруз-заде Лайли Бахтиёровна, доктор философии экономических наук (PhD)

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical and methodical journal

№ 10, 2023

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 29, 2016, the journal was included in the list of publications recommended for publishing scientific results of articles in the areas of «Pedagogy» and «Psychology».

The journal was founded in 2001.

The journal is published 12 times a year.

The journal is registered by the Bukhara Department of the Agency for Press and Mass Communication of Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: 200117, Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.

Editor: Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Nigora Z. Sayfullaeva

Doctor of Economics Sciences Prof. Obidjon X. Xamidov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzokboy Sh. Begimkulov

Doctor of Economics Sciences, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Mels Kh. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holboy I.Ibragimov

Doctor of Physical and Mathematical Sciences (DSc), Prof. Tulkin Kh. Rasulov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Andrienko Yelena Vasilyevna (Russia)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Romm Tatyana Aleksandrovna (Russia)

Candidate of Psychology, Vera P. Chudakova (Kiev, Ukraina)

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Doc. Alijon R. Hamroev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.M.Mahmudova

Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)

Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev

Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R.Amanov

Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev

Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Irgash T. Chariev

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Dilnoza I. Ruzieva

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova

Doctor of Philology, Doc. Qahramon R.Tuxsanov

Doctor of Psychology, Doc. Akmal M. Nazarov

PhD in Political Sciences, Doc. Rustam G.Jumaev

PhD in Pedagogical Sciences, Firuz N. Nurulloev

PhD in Economics Sciences, Layli B. Navruz-zade

MUNDARIJA

№	Familiya I.Sh.	Mavzu	Bet
DOLZARB MAVZU			
1.	<i>ELOV Ziyodullo Sattorovich</i>	Suitsidial xulq-atvorning zamonaviy psixologiyada o'rganilishi: tahlillar va nazariyalar	9
2.	<i>RAXMATOV Faxriddin Umarovich</i>	Voyaga yetmaganlarda jinoyat motivlari shakllanishining empirik o'rganish tahlili	18
PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA			
3.	<i>АДИЗОВ Бахмуёр Раҳмонович</i>	Ўқитувчиларда мулоқотни шакллантиришнинг педагогик омиллари	22
4.	<i>AHMADOV Shohruh Rahmatullo o'g'li</i>	Oilaning ijtimoiy-psixologik muammolari hamda o'smirlarda nizolar to'g'risidagi tasavvurlarning shakllanishi	27
5.	<i>ALLAMOVA Shahista Yuldashboyevna</i>	Ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarning intellektual muvaffaqiyatlarini shakllantirishning psixologik asoslari	33
6.	<i>ATAMURADOV Jamshid Jalilovich</i>	Masofaviy ta'lim tizimlarining qiyosiy tahlili	36
7.	<i>ATAMURATOVA Feruza Baxtiyarovna</i>	O'smirlarning psixologik salomatligiga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganishni tashkil etish usullari	42
8.	<i>DJALALOVA Mohinur Abdusattor qizi</i>	Ruhiy salomatlikni maktabgacha yosh davridagi bolalarda yuzaga kelishida ota-onaning roli	46
9.	<i>ESHMURODOV Sherdil Ergashevich</i>	Kutubxona faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash o'quv modulining mazmuni va hozirgi holati	51
10.	<i>G'ANIYEV Shaxruz Rajabovich</i>	Texnikaviy oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'limni tashkil etishning maqsad va vazifalari	55
11.	<i>ISMOILOVA Nurjaxon Zuxuriddinovna</i>	Shaxsda o'ziga bahoni adekvatlashtirish orqali stressga barqarorlikni oshirish imkoniyatlari	59
12.	<i>JO'RAYEVA Barchinoy Meyliyevna, MUQIMOV Bayramali Raximovich</i>	Bo'lajak muhandislarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish usullari	63
13.	<i>MAXMUDOVA Zulfiya Mexmonovna</i>	Qo'riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligi	67
14.	<i>NEKBOYEV Xurshid Xoliyorovich</i>	Mediata'lim jarayonida maktab o'quvchilari va talabalar yosh xususiyatlarining mediadagi afzalliklari	74
15.	<i>OCHILOVA Gavhar Farxodovna</i>	Oliy ta'limning pedagogik samaradorligi mezonlari va ijtimoiy xizmatlar	78

16.	QALANDAROVA O‘rinposhsha Yuldashovna	Kasbiy kompetentlikda pedagogik faoliyatni amalga oshirishning asosiy omili sifatida	82
17.	QO‘ZIYEV Nodir Murodillayevich	Oliy ta’limda bo‘lajak muhandislarning texnik tafakkurini rivojlantirish usullari	86
18.	SAMADOVA Malika Xasan qizi	Ta’lim, fan va ishlab chiqarishni integratsiyasi - zamonaviy muhandis tayyorlashning metodik asosi	90
19.	SHARIPOV Abror Anvar o‘g‘li	Improving the methodology of training students of professional educational institutions to practice with the help of modern pedagogical technologies	94
20.	SHONAZAROV Asror Maxmaisoyevich	Zamonaviy rahbar kadrlarini tayyorlashning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	98
21.	TILLAYEVA Rayxona Tuxtasinovna	O‘quvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirishning psixologik xususiyatlari	102
22.	TOSHEVA Dildora Iskandarovna, ERGASHEV Xolmurod Elmirodovich	Pedagogik konfliktlar va ularning oldini olish omillari	108
23.	TOSHEVA Mohinur Yusupovna	11-15 yoshli o‘smirlarda stressga barqarorlikni ta’minlashning psixologik omillari	113
24.	TOSHNIYAZOV Umirbek Xurramovich	Pedagogika nazariyasining yo‘nalishlari va uning ratsional tafakkurdagi o‘rni	117
25.	TURAXONOV Abdukarim Eshkuziyevich	Shaxs mas’uliyati va xulq-atvorining shakllanishiga ta’sir etuvchi ijtimoiy-psixologik determinantlar	121
26.	XASANOVA Marxabo Nosirovna	Oliy ta’lim muassasalarida “Muhandislik grafikasi” fanini o‘qitishning ijtimoiy-ta’limiy zaruriyat sifatidagi bugungi tahlili	126
27.	XOLIQOV Ixtiyor Roziqovich	Harbiy ta’lim yo‘nalishi talabalarida pedagogik kompetensiyani takomillashtirishga zamonaviy yondashuvlar	133
28.	YAXYOYEVA Gulhayo Murot qizi	O‘quvchilarda kasbiy mas’uliyat hissini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	140
29.	YOZIYEVA Umida Lutfullayevna	O‘quvchilar virtual addiksiya profilaktikasida tanqidiy fikrlashning ahamiyati	144
30.	SAFAROV Dilmurod Xalimovich	Rahbar boshqaruv faoliyatining o‘ziga xos individual-psixologik xususiyatlari	149
31.	SADULLOYEVA Mahfuza Gaybulloyevna	Pedagogical practice in primary school (using the example of 4+2)	152
32.	SAMADOV Abdulaziz Ashurovich	O‘zgaruvchan ta’lim sharoitida harbiy rahbar qobiliyatining psixologik komponentlari	156
33.	ЗАРИПОВА Гульбахор Комиловна	Духовно-педагогическая роль самовоспитания в формировании учащихся общих средних школ как совершенных	161

		личностей	
34.	ЗЕМЛИНА Юлия Вячеславовна	Педагогическое мастерство учителя начальных классов как фактор развития ключевых компетенций учащихся	170
35.	МЕЛИБАЕВА Рузахон Насировна	Тиббиётда тиббий психодиагностика мақсадларида қўлланилаётган методикаларнинг татбиқ этилиш ҳолати	175
36.	САГИНДИКОВА Наргиза Жубаткановна	Бўлажак педагог шахсининг гендер буйича масъулиятининг компонентлик таркиби	180
37.	ISMATOVA Dilafruz Tuymuratovna, BO'RONOVA Kamola Baxtiyorovna	Oilada ota-ona psixologiyasi shakllanishining psixologik xususiyatlari	186
38.	QODIROV Baxtiyor Eshmurzayevich	Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarini tayyorlashda raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari	191
39.	XALIKOVA Umida Mirovna	Raqamli dasturiy ta'lim vositalari asosida talabalarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishning nazariy va metodik asoslari (Boshlang'ich ta'lim yo'nalishlari misolida)	195
MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM			
40.	QORAYEV Abduvafu Fazliddinovich	Refleksiv videotreninglar asosida boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarning kasbiy o'sish samaradorligini oshirish	202
41.	КАМИЛОВА Гулмира Алимовна	Мактабгача ёшдаги болаларни халқ оғзаки ижоди намуналари билан таништириш муаммолари	206
FILOLOGIYA VA TILLARNI O'QITISH			
42.	TKACHEVA Anastasiya Aleksandrovna	Talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini rivojlantirish jarayonida refleksiya va o'z-o'zini refleksiya qilishning roli (ispan tili misolida)	211
43.	DAVRANOVA Gulbahor Numondjonovna	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida rus tilini o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari	220
44.	NORQULOVA Muqaddas Baxriddinovna	A2 darajali maktab o'quvchilarning ingliz tili grammatik kompetensiyasini oshirishda axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning uslubiy xususiyatlari	229
45.	НОРОВ Жамшид Нуруллоевич	Лингвокультурологик бирликларни ўқитишнинг илмий-методик асослари	233
ANIQ VA TABIIY FANLARNI O'QITISH			
46.	ABDULLAYEVA Muhayyoxon Abduvohid qizi	Ba'zi masalalarni yechishda arifmetik va geometrik progressiyaning tadbirlari	239

47.	ISMANOVA Odinaxon To'liqinboevna	Fizika yo'nalishi talabalariga loyiha ishlarini bajartirish orqali kreativ fikrlashlarini rivojlantirish usullari	245
48.	JUMAYEVA Charos Ilhomjon qizi	“Jegalkin ko'phadi” mavzusini o'qitishda interfaol metodlarni qo'llash	250
49.	KARSHIBOYEV Shavkat Esirgapovich	Oliy ta'lim muassaslarida umumiy fizika fanidan mustaqil ishlarni bajarishda virtual laboratoriyalardan foydalanishni takomillashtirish	254
50.	SOBIROVA Dilfuza Zokirovna	Klasterli yondashuv asosida yuqumli kasalliklar fanini o'qitish bosqichlari	263
51.	XUDAYAROV Sa'nat Samadovich	Logarifmik tengsizliklarni yechishning nostandart usullari haqida	269
52.	АЖИЕВА Мухаббат Бахтыбаевна	Компетентностно–ориентировочные задания как способ формирования ключевых компетенций на уроках химии	274
53.	UBAYDULLOYEV Alisher Nematilloevich	Teng kuchli parametrli tenglamalar sistemasini yechish usullari	278
54.	JAMOLOVA Shahlo Qobilovna	O'quvchilarning bilimini baholashda mobil dasturiy vositalardan foydalanish imkoniyatlari	283
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT			
55.	IKRAMOV Amirbek Aminovich	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini takomillashtirishda harakatli o'yinlardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari	287
SAN'AT			
56.	AZIMOV Sanjar Samadovich	Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining badiiy va ijodiy faoliyatida estetik ehtiyojlarni shakllantirish metodikasi	294
TA'LIM MENEJMENTI			
57.	AVAZOV A'zam Januzaqovich	Oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini boshqarishni pedagogik modellashtirish	298
58.	BEKNIYAZOV Bayrambay Saparbaevich	Umumta'lim maktablari rahbarlarining boshqaruv ko'nikmalarini taym menejment yondashuvi asosida rivojlantirish strategiyalari	306
59.	NURULLOYEV Firuz No'Monjonovich, G'AYBULLAYEV Shonazar Mirboboyevich	Zamonaviy maktab ta'limi sifatini innovatsion boshqarish mexanizmlari	310
MA'NAVIYAT VA TARBIYA			
60.	DOVRANOVA Oysulton Dovrankulovna	Oila instituti va demografik jarayonlarning o'zgarishi ularning o'zbek oilalarning shakllanishiga ta'siri	314
61.	JABBOROVA Saodat Zoirovna	Milliy qadriyatning oilada bolalarni axloqiy tarbiyalashdagi ma'naviy-ijtimoiy ahamiyati	318
62.	MAMATOVA Nazira Djurakulovna	Oila barqarorligiga shaxslararo munosabatlar ta'sirining sharq mutafakkirlari asarlaridagi talqini	322

OILADA OTA-ONA PSIXOLOGIYASI SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Ismatova Dilafruz Tuymuratovna,
Buxoro davlat universiteti psixologiya va
sotsiologiya kafedrasida dotsenti, (PhD)
Bo`ronova Kamola Baxtiyorovna,
Buxoro davlat universiteti psixologiya
ta`lim yo`nalishi 2-bosqich talabasi

Ushbu maqola ota-onalar va bolalar o`rtasidagi munosabatlar hamda oiladagi boshqaruv turlariga bag`ishlangan. Oilada bola va ota-onalar o`rtasidagi munosabatlar masalasiga asosiy falsafiy va psixologik yondashuvlarni ko`rib chiqilgan bo`lib, zamonaviy oilada ota-onalar va bolalar o`rtasidagi munosabatlarning o`ziga xos xususiyatlarini tahlil qilingan. Bugungi kunda oiladek ta`sirchan ijtimoiy institut orqali bolalarni qadriyatlariga nisbatan e`tiqodni shakllantirish, va shu orqali oilaga nisbatan ijobiy axloqiy munosabatlarni hosil qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanishi haqida fikr va mulohazalar keltirilgan. Shuningdek, maqolada ota-onalarning oilada bajaradigan funksiyalari, ota-onalar munosabatidagi komponentlari hamda ota-ona munosabatlarining hissiy komponentlari to`g`risida ma`lumotlar taqdim etilgan.

Kalit so`zlar: *psixologik jarayonlar, stereotipik xatti-harakatlar, stress, funksiya, avtonomiya, kognitiv, paradoksal tip, tranzaksion, konteks, komponent, pragmatik vazifa, reaktiv strategiyalar, determinizm, simpatiya, antipatiya.*

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ РОДИТЕЛЬСКОЙ ПСИХОЛОГИИ В СЕМЬЕ

Данная статья посвящена взаимоотношениям родителей и детей и типам управления семьей. Рассмотрены основные философско-психологические подходы к проблеме отношений между детьми и родителями в семье, а также проанализированы особенности отношений между родителями и детьми в современной семье. Приводятся мнения и комментарии о том, что сегодня через такой влиятельный социальный институт, как семья, формирование у детей веры в ценности, а значит, и формирование положительного нравственного отношения к семье считается одной из актуальных задач. Также в статье представлена информация о функциях родителей в семье, компонентах родительских отношений и эмоциональных компонентах родительских отношений.

Ключевые слова: *психологические процессы, стереотипное поведение, стресс, функция, автономия, когнитивный, парадоксальный тип, транзакция, контекст, компонент, прагматическая задача, реактивные стратегии, детерминизм, симпатия, антипатия.*

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE FORMATION OF PARENTAL PSYCHOLOGY IN THE FAMILY

This article is devoted to the relationship between parents and children and types of family management. The main philosophical and psychological approaches to the issue of relations between children and parents in the family were considered, and the specific characteristics of relations between parents and children in the modern family were analyzed. Opinions and comments are given that today, through an influential social institution like the family, formation of children's belief in values, and thus formation of positive moral attitudes towards the family, is considered one of the urgent issues. Also, the article provides information about the functions of parents in the family, components of parental relations, and emotional components of parental relations.

Key words: *psychological processes, stereotypical behavior, stress, function, autonomy, cognitive, paradoxical type, transaction, context, component, pragmatic task, reactive strategies, determinism, sympathy, antipathy.*

Kirish. *Oila – ijtimoiy institutlarning eng qadimgisidir. Insoniyat boshidan kechirgan tarixiy davrlarning qanchalik turfa va murakkab bo`lishiga qaramay, ayniqsa, XIX va XX asrlarda ro`y bergan buyuk o`zgarishlar va islohotlarga dosh bera olgan ushbu maskan o`z tizimi, tarkibi va jamiyat oldida turgan*

majburiyatlarini bajarishi nuqtayi nazaridan sogʻ-omon saqlanib qolgan tuzilmadir. Oilani insonlar tashkil etgani va undagi hayot-mamotni ular oʻrtasidagi oʻzaro munosabatlar tashkil qilishini hisobga oladigan boʻlsak, uni sof psixologik jarayonlar maskani ham deb atash mumkin.

Oila – jamiyatning ajralmas boʻlagi. Biror bir xalq, millat yoki jamiyat yoʻqki, u oʻzining rivojlanish tarixida va taraqqiyot istiqbolini belgilashda oila va uning atrofidagi muammolarni, qadriyatlarini inobatga olmagan boʻlsa. Har qanday istiqbol oilaning manfaatlaridan ayro tasavvur qilinmaydi. Zero, har bir inson uchun oila – bu umrning boshlanishi, barcha narsalarning muqaddimasidir.

Asosiy qism. Oilada ota-onalarning munosabati hissiy va qadriyatlarga asoslangan boʻlib, muayyan vaziyatda harakat qilishga tayyorligi sifatida belgilanishi mumkin. Munosabatlar - bu amaliy harakatlar, soʻzlar, imo-ishoralar va boshqalarda ifodalanishi mumkin boʻlgan stereotipik xatti-harakatlar qoidalari hisoblanadi. Ota-onalar oʻzlarining oʻrnatilgan munosabatlari asosida harakat qilib, tayyor qoliplarga amal qilishadi. Ota-onalarning gʻoyalari meʼyoriy, madaniy jihatdan berilgan gʻoyalar va umidlardan, shuningdek, ota-onalarning hayotining oʻziga xos ijtimoiy-psixologik holatidan kelib chiqadigan jarayondir. Bolalarning jinsi, yoshi, jismoniy jozibadorligi va boshqalar kabi xususiyatlari ota-onalarning gʻoyalari taʼsir qilishiga shubha yoʻqdir. Biroq bunday taʼsir oddiygina bolaning jinsi, jismoniy jozibadorligi va boshqalarga oid meʼyoriy madaniy gʻoyalar mavjudligini koʻrsatadi. Boshqa tomondan, tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, ota-onalarning gʻoyalari maʼlum bir bolaga (aniqrogʻi, ota-onaning bolani idrok etishiga) moslashadi, agar bola xatti-harakati normadan chetga chiqadi. Bunday holda, ota-onalar mavjud gʻoyalarni oʻzgartiradilar yoki yangilarini quradilar. Bola oʻsib ulgʻaygan sayin, ota-onalarning gʻoyalari avtomatlashtirilgan, stereotiplashgan boʻlib, amalga oshirish uchun qulayroq boʻladi. Shu maʼnoda, ota-onaning xatti-harakati bola tomonidan oldindan aytib boʻladigan va yaxshiroq tushuniladigan boʻladi, bu uning stressini kamaytiradi va bolaga kundalik voqealarni talqin qilishning maʼlum bir modelini beradi.

Ota-onalarning gʻoyalari meʼyoriy, madaniy jihatdan berilgan gʻoyalar va umidlardan, shuningdek, ota-onalarning hayotining oʻziga xos ijtimoiy-psixologik holatidan kelib chiqadi. Bolalarning jinsi, yoshi, jismoniy jozibadorligi va boshqalar kabi xususiyatlar ota-onalarning idrokiga taʼsir qilishiga shubha yoʻq. Biroq, bunday taʼsir oddiygina bolaning jinsi, jismoniy jozibadorligi va boshqalarga oid meʼyoriy madaniy gʻoyalar mavjudligini koʻrsatadi. Boshqa tomondan, tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, ota-onalarning gʻoyalari maʼlum bir bolaga (aniqrogʻi, ota-onaning bolani idrok etishiga) moslashadi, agar bola xatti-harakati normadan chetga chiqadi. Bunday holda, ota-onalar mavjud gʻoyalarni oʻzgartiradilar yoki yangilarini quradilar.

Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, ota-onalarning eʼtiqodlari uzoq vaqt davomida nisbatan oʻzgarmaydi. Oʻz tabiatiga koʻra, ota-onalarning munosabatlari murakkab va qarama-qarshidir, bu ota-onalarning tashqi va ichki ziddiyatlari tufayli yuzaga kelishi mumkin. Misol uchun, bu bola tarbiyasi haqidagi oʻz gʻoyalari va qarindoshlarning maslahati yoki ota-onaning oʻz gʻoyalari va jamiyat talablari oʻrtasidagi ziddiyat boʻlishi mumkin. Ikkilamchi gʻoyalar koʻpincha ota-onaning bolaning hayotiga aralashuvi darajasi, bolaning qaramligi yoki avtonomligi, oila aʼzolarining ehtiyojlari muvozanati kabi sohalarida uchraydi. Eng malakali va samarali ota-onalar vaziyatning talablariga muvofiq oʻz xatti-harakatlarini oʻzgartirishga qodir hisoblanadi.

Ota-onalar oʻzaro bogʻliq holda ikkita funksiyani bajaradi:

- **Talqin qiluvchi funksiya**

- **Pragmatik funksiya**

Talqin qiluvchi funksiya bu bevosita bola bilan oʻzaro munosabatlarning oʻziga xos holatini sezgan ota-ona uni oʻz gʻoyalari asosida izohlaydi. Masalan, bolaning ota-ona meʼyorlarini buzishi ota-ona tomonidan itoatsizlik harakati yoki aksincha, bolaning mustaqillik va avtonomiyaga erishishga urinishi sifatida koʻrib chiqilishi mumkin.

Ota-onalar gʻoyalarning **pragmatik vazifasi** shundaki, ular ota-onalarga oʻzlarining taʼlim faoliyatini rejalashtirishga yordam beradi. Ikkala funksiyalar ham sharhlash va pragmatiklar oʻzaro bogʻliqdir. Masalan, ota-ona bola bilan muloqot qilganda, uni tushunish uchun unga muloqot epizodining aqliy tasviri kerak. Keyinchalik, u ushbu vaziyat uchun qaysi harakatlar eng mos kelishini taxmin qiladi. Vakilliklar vaziyat boʻyicha qaror qabul qilish yoki xulosalar chiqarish uchun boshlangʻich nuqtalar hisoblanadi.

Ota-onalar munosabatida uchta komponentni ajratish odatiy holdir:

1) baholash

2) kognitiv

3) xulq-atvor

Baholash komponenti - ota-onalarning tarbiya obyekti yoki holatiga bahosidir.

Kognitiv komponent ishonchli deb hisoblangan va bolani tarbiyalash uchun strategiya va taktikalarni yaratish uchun foydalaniladigan bilim yoki gʻoyalar tizimidan iboratdir.

Nihoyat, ota-ona munosabatlarning **xulq-atvor komponenti** bolaga nisbatan muayyan tarzda o'zini tutish qobiliyatidan iboratdir. Boshqacha qilib aytganda, bu bolani tarbiyalashning o'ziga xos amaliyoti demakdir.

Ota-ona munosabatlari ham nikohdan qoniqish bilan bog'liq. Baxtli nikohda bo'lgan onalar o'z farzandlariga nisbatan ko'proq iliqlik ko'rsatadilar, farzandlarini ko'proq mustaqil bo'lishga undaydilar va farzandlarining salbiy xatti-harakatlaridan kamroq g'azablanadilar. Axborot jarayonlari yondashuviga muvofiq, ota-onalarning g'oyalari bola bilan o'zaro munosabatlar tajribasini filtrlaydigan vositachi sifatida qaraladi va ma'lum ota-onalar strategiyasini keltirib chiqaradi. Bolalarning ijtimoiy kompetensiyasiga oid ota-onalarning e'tiqodlarining axborot jarayon modelini tasvirlab beradi. Ushbu modelga ko'ra, ota-onalar bolaning ijtimoiylashuvi uchun maqsadlar qo'yadilar, bu esa ularning ta'lim strategiyalarini belgilaydi. Ota-onalarning bunday xatti-harakati proaktiv deb ataladi. Agar bola sotsializatsiya maqsadlariga javob bermasa, reaktiv strategiyalar qo'llaniladi. Ota-onalarning xatti-harakati bolaning shaxsiyatini baholash, ota-ona va bola munosabatlarning sifati va qaysi strategiyalar eng samarali bo'lishini baholash bilan belgilanadi. Ota-onalarning o'z farzandlarining xatti-harakatlariga hissiy munosabati g'oyalar va strategiya o'rtasidagi bog'liqlikni ta'minlaydi. Ota-onalar bolalarning xatti-harakatlariga bo'lgan munosabati ota-onaning bolaning mahoratiga qanchalik ishonganiga bog'liq tushunchalardir. Olimlarning ta'kidlashicha, ota-onalarning e'tiqodidagi o'zgarishlar ota-onalarning bola haqidagi bilimlarini oshirishga bog'liq. Bola o'sib ulg'aygan sayin, onalar qo'shimcha ma'lumotlarga kamroq qiziqish bildirmoqda va ularning xatti-harakatlari ko'pincha bolaning hayotining birinchi yillarida shakllangan g'oyalarga asoslanadi. Shunday qilib, g'oyalar vaqt o'tishi bilan ancha barqaror bo'lib qoladi.

Paradoksal tipga tegishli ota-onalar o'rtacha va o'rtacha darajadan past ta'lim darajasi bilan ajralib turadi, ular o'zlarini bolaning rivojlanishidagi asosiy shaxs deb hisoblamaydilar, balki atrof-muhit determinizmiga ishonadilar.

Tranzaksion yondashuvda madaniyat oila tizimining tartibga soluvchi konteksti sifatida qaraladi. Oilaviy marosimlar va an'analar oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tartibga soluvchi oilaviy madaniy kodni tashkil qiladi. Ota-onalarning qarashlari oila kodeksining bir qismi hisoblanadi. Transaksiyaviy yondashuvga ko'ra, ota-onalarning g'oyalari juda statik hodisalar bo'lib, ular juda oz o'zgarishi mumkin. G'oyalar va munosabatlar va ota-onalarning haqiqiy xatti-harakatlari o'rtasidagi bog'liqlik masalasi juda muhimdir. Biroq bunday aloqani o'rganish uchun ma'lum qiyinchiliklarga duch keladi, chunki ota-onaning haqiqiy xatti-harakati nafaqat g'oyalar yoki munosabat bilan emas, balki ko'plab omillar bilan belgilanadi.

Psixolog olimlarning ta'kidlashicha, ota-onalarning tasvirlari va konstruktiv va ekologik qarashlarga ega ota-onalarning ta'lim maqsadlar

	Ota-ona tasviri	Ta'lim-tarbiya maqsadlari
Atrof-muhit g'oyalari bilan ota-onalar	nazorat qilish himoya qilish talabchan tomoşa qilish hissiy band	itoatkorlik muvofiqlik hurmat boshqaruv intizom yengish
Konstruktivistik qarashlarga ega ota-onalar	bardoshli qo'llab-quvvatlovchi zaif hurmatli passiv beparvo	ishonch tashabbus mas'uliyat avtonomiya yetuklik mustaqillik

Bolalar me'yorlarga rioya qilishlari uchun ularni tushunishlari kerak va o'z-o'zini nazorat qilishni rivojlantirish ota-onalar amaliyotining maqsadi bo'lishi kerak.

Psixolog Rodrigo va Triana ota-onalarning quyidagi tasvirlarini va konstruktiv va ekologik qarashlarga ega ota-onalarning ta'lim maqsadlarini tasvirlab bergan.

V.E.Kaganning ta'kidlashicha, hissiy rad etish ko'pincha ota-onalarning totalitar ongining natijasidir. Bunday holda, oilaviy muloqotda, bir tomondan, ijobiy hissiy ekspressivlik yetishmovchiligi yuzaga keladi, ikkinchidan, bostirilgan salbiy his-tuyg'ularning nazoratsiz namoyon bo'lishi qoidaga aylanadi. Albatta, ota-onalar o'z farzandlarini erkalashlari kerak va ko'pincha ular ziqna mehr-muhabbat uchun aniq yoki noaniq

aybdorlik tuyg'usini boshdan kechiradilar. Ammo totalitar ongga xos bo'lgan o'z hissiy holatlarini yetarli darajada bilmasligi sababli, his-tuyg'ular aloqaning haqiqiy kontekstidan tashqarida o'z-o'zidan mehr-muhabbat portlashlari bilan ajralib chiqadi. Bola o'sha paytdagi kayfiyatidan qat'iy nazar, mehmi qabul qilishga va unga javob berishga majbur bo'ladi.

A.S.Spivakovskaya esa quyidagi konsepsiyani kiritadi "ota-onaning pozitsiyasi", bu ota-ona munosabatlarining yig'indisini anglatadi. Ota-onalarning pozitsiyasi - bu ta'lim-tarbiya motivlari ta'siri ostida yuzaga keladigan ota-onalarning ta'lim-tarbiya faoliyatining haqiqiy yo'nalishi, yaxlit ta'lim-tarbiya hisoblanadi. Bola bilan o'zaro munosabatlarda amalga oshiriladigan aniq ota-ona pozitsiyasi, birinchi navbatda, ongli va ongsiz motivatsion tendentsiyalar o'rtasidagi munosabatlarga tayangan holda amalga oshiriladi. A.S.Spivakovskaya ota-onaning mavqeyi adekvatlik, dinamiklik va bashorat qilish fazilatlariga ega deb hisoblaydi.

Adekvat pozitsiya bolaning aqliy va xarakteristik xususiyatlarini obyektiv baholashga qaratilgandir. Noto'g'ri pozitsiyaga ega bo'lgan ota-onalar o'z farzandlarini ko'rmaydilar, uni noto'g'ri qabul qiladilar va uning haqiqiy va o'ziga xos fazilatlarini ajratmaydilar. Aqliy rivojlanishni noto'g'ri baholash, qobiliyatlarni haddan tashqari baholash va intellektual rivojlanishdagi xayoliy kechikish belgilari, bolalarning hissiy tajribasini yetarlicha baholamaslik, bolaning haqiqiy va tabiiy qiyinchiliklariga e'tibor bermaslik, uning xatti-harakatlarining g'alati tomonlarini ta'kidlash esa bugungi kunda keng tarqalgandir.

Dinamiklik pozitsiya sifati ota-onalarning pozitsiyalarining harakatchanlik darajasini, bolalar bilan o'zaro munosabatlarning shakllari va usullarini o'zgartirish qobiliyatini aks ettiradi. Qattiq pozitsiya - bu allaqachon o'zgargan bolalarga nisbatan yillar davomida qo'llanilgan oilada ishlab chiqilgan ta'sir usullari. Bu holatda bola bilan o'zaro munosabat shakli vaziyatga va uning yoshiga bog'liq emas. Bu jazolash shakllari, xatti-harakatlarni nazorat qilish va nutq shakllaridan foydalanishga tegishli hisoblanadi.

Lavozimning bashoratiligi deganda ota-onalarning bolaning keyingi rivojlanish istiqbollari oldindan ko'ra bilish va u bilan bunday bashoratni hisobga olgan holda o'zaro munosabatlarni o'rnatish qobiliyati tushuniladi.

Erix Fromm ta'kidlaganidek, onalik muhabbatining asosiy xususiyati uning so'zsiz tabiatidir. Sevgining yana bir turi - otalik muhabbati shartli bo'lib, unga namunali o'g'il yoki qiz bo'lish orqali erishiladi. E.Frommning fikricha, onalik va otalik muhabbati sof holda yuzaga kelmaydi. Bola shaxsini samarali tarbiyalash va rivojlantirish uchun ushbu ikkala turdagi hissiy munosabatlarni ko'rsatish kerak.

Karen Xorning ta'kidlashicha, bola ko'pincha travmatik omillar (masalan, to'satdan sutdan ajratish, davriy kaltaklar, jinsiy tajribalar) ko'p narsalarni boshdan kechirishi mumkin, ammo bularning barchasini u o'z qalbida his etar ekan, nimani orzu qiladi va sevadi. Bola sevgi haqiqiy yoki yo'qligini juda nozik his qiladi va uni hech qanday dabdabali namoyishlar bilan aldab bo'lmaydi.

Farzandlaridan voz kechadigan va ular bilan o'zaro munosabatlarning haqoratli uslubini qo'llaydigan ota-onalar jismoniy jazoning zarurligi va normalligiga ishonishadi. Qizig'i shundaki, ota-onalar o'z farzandlarini tanqid qiladigan xatti-harakatlarni ular bolaligida o'zlari qilishgan va bu ularning ota-onalari tomonidan tanqid qilingan. Ko'pincha itoatsizlik yoki istalmagan xatti-harakatlar ota-ona sevgisidan mahrum bo'lish, bolaning foydasizligini namoyish qilish bilan jazolanadi: "Onam buni yoqtirmaydi, u boshqa o'g'il (qiz) topadi". Buning oqibati bolada ishonchsizlik, yolg'izlikdan qo'rqish, tashlab ketish qo'rquvini shakllantirishdir.

Ota-onalar tomonidan bolani rad etish bolaning quyidagi ichki pozitsiyalarini shakllantirishga olib keladi: "Meni yaxshi ko'rmaydilar, lekin men butun qalbim bilan sizga yaqinlashishni xohlayman" va "Men kerak emasman va meni yaxshi ko'rmaydilar, meni yolg'iz qoldiring". Birinchi pozitsiyada bolaning xatti-harakati uchun ikkita mumkin bo'lgan variant mavjud bo'lib, bolada aybdorlik tuyg'usi paydo bo'ladi va ota-onasi tomonidan rad etilganligini uning "yomonligi" uchun jazo sifatida ko'radilar. Bunday tajribalarning oqibati o'z-o'zini hurmat qilishning yo'qolishi va ota-onalarning umidlarini yaxshilash va qondirish uchun mantiqsiz istak bo'lishi mumkin. Ikkinchi xulq-atvor varianti bolaning oiladan voz kechishi bilan bog'liqdir. Bunday holda, bola uni rad etishda ota-onalar aybdor degan xulosaga kelish mumkin. Bunday bolalar ota-onalariga nisbatan tajovuzkor va befarq munosabatda bo'lishadi, go'yo ular ota-onalarini ataylab g'azablantiradilar, sevgisi yo'qligi uchun qasos oladilar. Agressiya - bu hissiy rad etishga munosabat bildirish usuli. Sevgi va xavfsizlikka bo'lgan ehtiyojlarini qondira olmaslik bolani boshqa yo'llar bilan qondirishga undaydi. Ayniqsa, qabul qilmaslik holatlarida bola qichqiradi, janjal qiladi, yig'laydi va onaning e'tiborini jalb qilish uchun har qanday yo'l bilan harakat qiladi.

"Menga kerak emasman va sevimaganman, meni tinch qo'ying" pozitsiyasi kattalarning e'tiboridan xalos bo'lish istagiga olib keladi. Bola ota-onasini undan "qo'rqitish" uchun o'zining ahmoqligini, qo'polligini va yomon odatlarini namoyish etadi. Bunday holat bolani ijtimoiy rivojlanish bosqichiga olib keladi.

Ota-ona munosabatlarining hissiy komponentida V.V.Stolin va N.N.Golosova quyidagi uch o'lovli tuzilmalari aniqlangan bo'lib quyidagicha tasniflanadi:

1. Hurmat - hurmatsizlik.
2. Simpatiya – antipatiya.
3. Yaqinlik – masofa.

Xulosa qilib aytganda, farzand tarbiyasi muammoli bo'lib qolgan nomutanosib oilalarda ota-onalarning pozitsiyalarining o'zgarishi tanlangan ko'rsatkichlardan birida yoki uchtaida aniq namoyon bo'ladi. Bunday oilalarda ota-onalarning pozitsiyalari yetarli emas, moslashuvchanlik sifatini yo'qotadi, haddan tashqari barqaror, o'zgarimas va oldindan aytib bo'lmaydigan bo'lib qoladi. Ota-onaning pozitsiyasi ongli bo'lishi mumkin, agar bola bilan munosabatlar va o'zaro munosabatlar ota-ona tomonidan aks ettirilgan bo'lsa yoki ota-onaning bola bilan o'zaro munosabati ota-onaning ongsiz motivatsiyasining ta'siri ostida bo'lsa, ongsiz bo'lishi mumkin. Shunday ekan, har bir bolaning o'sib ulg'ayishi va kamol topishida, albatta, oilaning va ota-onalarning farzandlariga nisbatan munosabati muhim ahamiyatga egadir.

Adabiyotlar:

1. Бандура А., Уолтерс Р. Подростковая агрессия. Изучение влияния воспитания и семейных отношений.— М.: Апрель Пресс, ЭКС-МО — Пресс, 2000.
2. Гарбузов В. И., Захаров А. И., Исаев Д. Н. Неврозы и их лечение.—Л.,1977.
3. Адлер А. О нервическом характере /А.Адлер; Пер. с немц. И.В.Стефанович / Под ред. Э.В. Соколова. – СПб.: Университетская книга, 2007. – 388 с.
4. Анциферова Л.И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысливание, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л.И.Анциферова // Психологический журнал. – 2014. – №1.
5. Бойко В.В. Энергия эмоции в общении: взгляд на себя и на других. – М.: Информационно-издательский дом «Филинь», 2016. –472 с.
6. Воловик В.М. Психологическая защита как механизм компенсации и ее значение в психотерапии больных шизофренией / В.М.Воловик, В.Д.Вид // Психологические проблемы психогигиены, психопрофилактики и медицинской деонтологии / Под ред. М.М.Кабанова. – Д., 2020. – С. 26-28.
7. Ismatova D.T. Ota-onalik mas'uliyatining farzandlar tarbiyasiga ta'siri "Oriental Art and Culture" Scientific-Methodical Journal - (3) III/2020